РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

MECHANISM OF FORMATION OF IMPROVEMENT OF ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISE ACTIVITY

У статті досліджено науково-теоретичні особливості формування механізму підвищення ефективності діяльності промислового підприємства. Розглянуто поняття «механізм» з різних позицій та його особливості. Доведено, що під час розроблення механізму підвищення ефективності діяльності промислового підприємства необхідно враховувати всі фактори, які впливають на ефективність економічної діяльності. Проаналізовано принципи, яких доцільно дотримуватися під час формування системи показників ефективності діяльності підприємства, надані практичні рекомендації щодо формування і вдосконалення механізму підвищення ефективності діяльності промислового підприємства, що дасть змогу покращити технічне озброєння виробництва та забезпечити конкурентоспроможність виготовлюваної продукції за рахунок упровадження новітніх технологій. Розглянуто групи факторів (зовнішніх та внутрішніх) системи економічної ефективності діяльності підприємств.

Ключові слова: промислові підприємства, основний капітал, механізм формування, конкуренція, ринкові системи.

В статье исследованы научно-теоретические особенности формирования

механизма повышения эффективности деятельности промышленного предприятия. Рассмотрено понятие «механизм» с разных точек зрения и его особенности. Доказано, что при разработке механизма повышения эффективности деятельности промышленного предприятия необходимо учитывать все факторы, влияющие на эффективность экономической деятельности. Проанализированы принципы, которых целесообразно придерживаться при формировании системы показателей эффективности деятельности предприятия, даны практические рекомендации по формированию и совершенствованию механизма повышения эффективности деятельности промышленного предприятия, что позволит улучшить техническое вооружение производства и обеспечит конкурентоспособность выпускаемой продукции за счет внедрения новейших технологий. Рассмотрены группы факторов (внешних и внутренних) системы экономической эффективности деятельности предприятий.

Ключевые слова: промышленные предприятия, основной капитал, механизм формирования, конкуренция, рыночные системы.

УДК 338.45

<https://doi.org/10.32843/infrastruct35-17>

Андрищенко І.Є.

д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національний університет «Запорізька політехніка»

Кожевник О.О.

магістр

Національний університет «Запорізька політехніка»

The article investigates the theoretical and theoretical features of the formation of the mechanism of increasing the efficiency of industrial enterprise. The concept of "mechanism" from different points of view and its features are considered. It is proved that when developing a mechanism for improving the efficiency of an industrial enterprise, it is necessary to take into account all the factors that affect the efficiency of economic activity. The principles that should be adhered to in the formation of the system of performance indicators of the enterprise are analyzed, practical recommendations are given on the formation and improvement of the mechanism of increasing the efficiency and activity of the industrial enterprise, which will allow to improve the technical armament of production and to ensure the competitiveness of manufactured products through the introduction of the latest technologies. The groups of factors (external and internal) of the system of economic efficiency of activity of enterprises are considered. In this regard, the study of the process of functioning of the enterprise requires application of the system approach, which focuses attention not only on the enterprise itself, but also on its environment. The enterprise is seen not as an isolated and independent structure, but as an open economic system and as an organic part of society, which gives priority to the consumer in the course of its activity. Production efficiency is characterized by the level of utilization of the resources of the enterprise taking into account the environmental factors and is determined by comparing the production results with its costs. Determining the efficiency of production is to evaluate its results. The magnitude of the results obtained does not allow us to conclude on the efficiency or inefficiency of the enterprise, since it is unknown what price they were obtained. Hence, in order to obtain an objective assessment of the performance of an enterprise, it is necessary to consider an estimate of the costs that led to certain results. In addition to the assessment of factors of production, it is necessary to take into account the financial condition of the enterprise, as well as certain organizational, managerial, technological and other advantages of the enterprise.

Key words: industrial enterprises, fixed capital, formation mechanism, competition, market systems.

Постановка проблеми. Особливість сучасного управління промисловими підприємствами полягає в тому, що навіть найретельніший аналіз не дає змоги розкрити всю повноту механізму ринкового успіху, оскільки цей механізм виходить за межі підприємств. Під механізмом управління господарською діяльністю розуміють систему заходів розпорядницького і примусового порядку, що повинна бути спрямована на забезпечення росту ефективності виробництва [1]. Щоб найбільш повно розглянути всі аспекти проблеми вибору й обґрунтування

механізму управління основним капіталом підприємства, варто провести порівняльний аналіз структури механізму управління в різних економічних системах. Крім того, в нього включається також така важлива функція управління, як контроль за процесом виконання й оцінка отримання результатів діяльності підприємства. Узагальнення приведених понять можна використовувати з метою їх адаптації до умов ринкової економіки, що розвиваються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У економічній літературі механізм визначається

як система, призначена для забезпечення організації, функціонування і життєдіяльності господарчого суб'єкта. Структура і зміст механізму змінюються у процесі розвитку суспільного виробництва. Низка вчених-економістів розглядають механізм як складну, багатопланову систему, проте висвітлюють лише його складники. Теоретичні основи змісту, форм і методів управління підприємством були закладені в працях таких вітчизняних учених, як А.К. Гаст, Н.Д. Кондратьєв, М.І. Туган-Барановський, а також у роботах зарубіжних учених: А. Маршалла, А. Сміта, А. Слоуна, Ф. Тейлора, Г. Форда та інших.

Аналіз літературних джерел показав, що визначення основних понять, пов'язаних з управлінням підприємством в умовах конкуренції, формуються й обґрунтовуються як методичні принципи оцінки та аналізу розвитку виробничих систем підприємства. Однак механізм управління розвитком залишився не досить вивченою характеристикою підприємства, що дає можливість для подальшого детальнішого розгляду та вдосконалення як у науковому, так і в практичному розрізах.

Постановка завдання. Метою статті є детальне вивчення особливостей і закономірностей функціонування механізму управління основним капіталом підприємства залежно від умов зовнішнього середовища і вироблення рекомендацій щодо удосконалення механізму ефективного управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ринкових відносин вирішальний вплив на форму механізму управління мають зовнішні фактори. Недостатня увага до їх вияву, відсутність механізмів обліку стали серйозними факторами виникнення кризового стану низки промислових підприємств. При цьому варто розглядати дві відповідні позиції:

- нездатність адміністративно-командної системи забезпечити високий рівень ефективності господарювання;
- великі можливості ринкової системи в досягненні високого рівня ефективності господарювання на основі розвитку підприємницької діяльності, самостійності підприємців у виборі шляхів, форм і методів управління роботою підприємства в умовах використання різних форм власності.

Оцінюючи економічні системи з цього погляду, можна дійти висновку, що механізм управління основним капіталом підприємства в умовах командно-адміністративної системи недостатньо стимулював керівників підприємств і рядових виконавців у збільшенні прибутку, підвищенні продуктивності праці, удосконаленні організації праці і виробництва, зниженні собівартості продукції, підвищенні якості продукції, економії ресурсів. На думку низки авторів [2], мала місце консервативність апарату центральних економічних відомств у вирішенні актуальних проблем. Результатом

перебудови системи господарювання стала криза низки промислових підприємств. Механізм управління, властивий ринковій економіці, заснований на свободі підприємництва і нерозривно пов'язаний з нею конкуренції. Конкуренція змушує суб'єкти ринку постійно оновлювати й удосконалювати свою продукцію, урізноманітнювати асортимент і підвищувати якість товарів і послуг, необхідною умовою чого є використання останніх досягнень науки, прогресивних технологій і нової техніки.

З переходом до ринку економічні процеси стали непередбаченими, держава відмовилася від активного втручання у виробничо-господарську діяльність підприємств.

Розглядаючи промислове підприємство як систему, варто відзначити такі проблеми, що вимагають рішення:

- відповідність принципів економічної системи формі економічних відносин [3];
- вплив системи управління основним капіталом підприємства на ефективність процесу відтворення [4];
- сутність керованості складових частин механізму господарської діяльності;
- внутрішній зміст моделі механізму управління основним капіталом підприємства.

До основних елементів механізму управління господарською діяльністю підприємства належать: планування, фінансування, постачання, ціноутворення, мотивація діяльності і самостійність у прийнятті рішень. Розбіжність в організації функціонування цих елементів зумовлена співвідношенням державної і приватної власності на конкретному підприємстві. Варто мати на увазі, що нині є стійка тенденція до підвищення частки приватної власності на засоби виробництва в їхньому загальному обсязі.

У разі, коли основні фонди підприємства цілком належать державі, характерними рисами господарського механізму є централізоване управління і контроль над усіма функціями підприємства – мінімум самостійності підприємства в його фінансово-господарській діяльності. Для інших форм власності характерні договірні відносини з різними суб'єктами, що хазяйнують, вільне ціноутворення, використання економічних важелів, а не адміністрування.

Механізм управління основним капіталом підприємства можна уявити у вигляді цілісної системи, що складається з технологічного, організаційного й економічного блоків та їхніх елементів [5]. При цьому можна стверджувати, що перераховані складники мають індикативний характер.

Наповнення блоків і відповідних елементів, що становлять сукупність механізму управління основним капіталом підприємства, перебуває у безпосередній залежності від рівня розвитку суспільно-економічного устрою. Такий механізм повинен становити собою систему взаємозалежних процедур, спрямованих на досягнення несупереч-

ливих цілей ефективного функціонування підприємства. Розроблення механізму припускає виділення його структурних елементів, оцінку методів для його формування, уточнення переліку і послідовності етапів розроблення механізму відповідно до особливостей досягнення поставлених цілей і вирішуваних з його допомогою завдань. Етапи розроблення механізму формування основного капіталу промислового підприємства:

- постановка мети;

- обстеження результатів діяльності за попередній період;
- проведення порівняльного аналізу й оцінка ефективності отриманих результатів діяльності;
- дослідження перспектив розвитку і формування на їх основі альтернативних варіантів розвитку;
- прийняття і реалізація прийнятих рішень на перспективний розвиток.

Невизначеність зовнішнього середовища і внутрішніх факторів розвитку зумовлює необхідність уточнення, теоретичного обґрунтування приведених етапів, а також удосконалення їх методичного забезпечення, практичної реалізації з урахуванням вимог економічного середовища. Схема алгоритму приведена на рис. 1 [6]. Перевагами запропонованої схеми розроблення етапів механізму варто вважати такі:

- можливість представлення етапів за категоріями цілей і заходів, що ранжуються за ступенем їхньої значущості для підприємства;
- створюється можливість розроблення системи контролю за виконанням прийнятого рішення;
- дає змогу зацікавити виконавців у реалізації механізму з урахуванням динамічності зовнішнього середовища.

Механізм повинен розроблятися таким чином, що його етапи постійно змінюються, удосконалюються й оновлюються. Він повинен ґрунтуватися на економічних законах і закономірностях, урахувати економічні інтереси учасників, мати визначену самостійність і реальність взаємодії з іншими структурами і системами підприємства [7]. Його об'єктивність зумовлена використанням таких принципів під час побудови:

- облік загальних закономірностей розвитку економіки;
- облік динамізму і ризикованості зовнішнього середовища;
- облік ризиків, що дає змогу мінімізувати втрати;
- наукова обґрунтованість і повнота нормативно-інформаційного забезпечення;
- оперативність у прийнятті рішень і дієвість контролю за їх реалізацією;
- орієнтація на досягнення кращих фінансових результатів;

Рис. 1. Алгоритм розроблення механізму підвищення ефективності діяльності підприємства

Рис. 2. Механізм ефективної діяльності підприємства

– структуризація цілей і завдань із метою розподілу фінансових ресурсів;

– резервування ресурсів у разі невизначеності.

Розвиток будь якого підприємства припускає врахування безупинних змін виробничої й управлінської діяльності. Тому виникає необхідність використання закономірностей соціально-економічної системи. Це вимагає розгляду процесу формування механізму у вигляді безупинної інтеграційної циклічної процедури, що дає змогу здійснити удосконалення принципової моделі механізму.

Концептуальний підхід до формування механізму ефективної діяльності підприємства наведений на рис. 2 [8].

Моделювання механізму може здійснюватися за допомогою наявних розповсюджених методів: аналітичних, статистичних, логічних, експертних оцінок, колективної генерації ідей, дерева цілей та ін.

Кожний із перерахованих методів має свою ефективну сферу застосування. Є пряма залежність між господарською стійкістю підприємства й ефективністю роботи механізму управління формуванням основного капіталу.

Сталість підприємства в умовах ринку зумовлена насамперед рівнем стабільності реалізації продукції. Визначений вплив на цей показник здійснює кожний із блоків і елементів механізму управління.

Процес підвищення ефективності функціонування механізму управління являє собою удосконалення кожного його елемента з урахуванням особливостей їхнього наповнення.

Висновки з проведеного дослідження. Основними вимогами щодо механізму є: забезпечення реальності у виконанні заходів, можливість ранжирування за значущістю і забезпеченість усіма видами необхідних ресурсів необхідних для фінансування капітальних вкладень.

Успішний розвиток промислового виробництва України можливий лише за умови повноцінної діяльності всієї сукупності взаємопов'язаних економічних механізмів. Відсутність або неналежне функціонування хоча б однієї ланки в механізмі руху господарської системи супроводжується негативними макроекономічними змінами, деформаціями у побудові виробничих відносин, продуктивних сил тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ігнат'єва І.А. Стратегічний менеджмент : підручник. Київ : Каравела, 2018. 464 с.
2. Шелемет'єва Т.В. Підвищення ефективності промислового виробництва за рахунок зниження собівартості. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2012. № 4. С. 146–152.
3. Эклуд К. Эффективная экономика. Шведская модель / пер. с шведского И. Гоц, Л. Сильченко. Москва : Экономика, 1991. 350 с.
4. Куцаренко Н.В. Конкурентоспособность и оценка эффективности конкурентной деятельности организации в современных условиях. *Исследования и разработки в области машиностроения, энергетики и управления : материалы XIII Междунар. науч.-техн. конф. студентов, магистрантов и молодых ученых*, 25-26 апр. 2013 г. Гомель : ГГТУ им. П.О. Сухого, 2013. С. 354–355.
5. Амоша О.І. Промисловість України: оцінка стану з наукової позиції та пропозиції щодо підвищення ефективності. *Економіка промисловості*. 2001. № 2. С. 3–8.
6. Тищенко А.Н., Кизим Н.А., Догадайло Я.В. Теоретические основы оценки и обеспечения экономической результативности деятельности предприятий. *Экономическая результативность деятельности предприятий*: монография. Харків : ИД «ИНЖЭК», 2005. 144 с.
7. Лазарева Н.О. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності виноробних підприємств : дис. канд. економ. наук : 08.00.04. Одеса, 2017. 223 с.
8. Орлов О.А. О комплексной целенаправленной политике управления затратами и прибылью машиностроительных предприятий. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2007. № 3. Т. 1. С. 7–14.

REFERENCES:

1. Ighnatijeva I. A. (2018) *Strategichnyj menedzhment : navchalnyj posibnyk* [Strategic management]. Kyiv : Karavela. (in Ukrainian)
2. Shelemetijeva T. V. (2012) *Pidvyshhennja efektyvnosti promyslovogho vyrobnyctva za rakhunok znyzhennja sobivartosti* [Improving the efficiency of industrial production by reducing cost]. *Derzhava ta rehiony. Serija : Ekonomika ta pidpryjemnyctvo*, no. 4, pp. 146–152. (in Ukrainian)
3. Eklud K. (2012) *Effektyvnaja ekonomyka. Shvedskaja modelj* [Effective economy. Swedish model]. Moskva : Ekonomyka. (in Ukrainian)
4. Kucarenko N. V. (2013) *Konkurentospromozhnist i otsinka efektyvnosti konkurentnoi diialnosti orhanizatsii v suchasnykh umovakh* [Competitiveness and evaluation of efficiency of competitive activity of the organization in modern conditions]. *Doslidzhennia i rozrobky v haluzi mashynobuduvannia, enerhetyky i upravlinnia: materialy XIII Mizhnarodnoi naukovo-tekhnichnoi konfidentsii studentiv, mahistrantiv i molodykh vchenykh (Belarus, Gomel April, 25-26, 2013)*. Gomel : GGTU im. P. O. Sukhogo, pp. 354–355.
5. Amosha O. I. (2001) *Promyslovistj Ukrainy: ocinka stanu z naukojy pozycji ta propozycji shhodo pidvyshhennja efektyvnosti* [Industry of Ukraine: assessment of the state of the art from the scientific point of view and proposals for improving efficiency]. *Ekonomika promyslovosti*, no. 2, pp. 3–8. (in Ukrainian)
6. Tyshhenko A. N. (2005) *Teoretychni osnovy otsinky i zabezpechennia ekonomichnoi rezultatyvnosti diialnosti pidpryemstv* [The theoretical basis for evaluating and ensuring the economic performance of enterprises]. *Ekonomichna rezultatyvnist diialnosti pidpryemstv*. Kharkiv : YD «YNZheK». (in Russian)
7. Lazareva N. O. (2017) *Orghanizacijno-ekonomichnyj mekhanizm upravlinnja efektyvnistju diialnosti vynorobnykh pidpryemstv* [Organizational and economic mechanism for managing the performance of wineries] (PhD Thesis), Odessa.
8. Orlov O. A. (2007) *Pro kompleksnu tsilespryamovanu polityku upravlinnia vytratamy i prybutkom mashynobudivnykh pidpryemstv*. [On a comprehensive, focused policy on the management of costs and profits of engineering enterprises]. *Visnyk Khmeljnyckogho nacionaljnogho universytetu*, no. 3, vol. 1, pp. 7–14.

Andryushchenko Iryna

Doctor of Economic Sciences,
Professor at Department of Finance, Banking and Insurance
National University «Zaporizhzhia Polytechnic»

Kozhevnik Olga

Master
National University «Zaporizhzhia Polytechnic»

MECHANISM OF FORMATION OF IMPROVEMENT OF ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISE ACTIVITY

The peculiarity of modern management of industrial enterprises is that even the most thorough analysis does not allow revealing the full completeness of the mechanism of success in the market, because this mechanism goes beyond the enterprises.

The concept of "mechanism" from different points of view and its features are considered. It is proved that when developing a mechanism for improving the efficiency of an industrial enterprise, it is necessary to take into account all the factors that affect the efficiency of economic activity.

The purpose of the article is to study in more detail the peculiarities and regularities of functioning of the enterprise capital management mechanism depending on environmental conditions and make recommendations for improving the mechanism of effective enterprise management.

In order to fully consider all aspects of the problem of choice and justification of the mechanism of managing the fixed capital of the enterprise, it is necessary to carry out a comparative analysis of the structure of the management mechanism in different economic systems. In addition, it also includes such an important management function as monitoring the progress of the business and evaluating the performance of the enterprise. Generalized concepts can be used to adapt them to a developing market economy.

The development of any enterprise involves taking into account constant changes in production and management activities. Therefore, there is a need to apply the laws of the socio-economic system. This requires consideration of the process of forming the mechanism in the form of a procedure of continuous integration cycle, which allows improving the fundamental model of the mechanism.

Modeling of the mechanism can be carried out with the help of existing general methods: analytical, statistical, logical, expert judgment, generation of collective idea, tree of goals and so on. Each of these methods has its own effective scope. There is a direct correlation between the economic stability of the enterprise and the efficiency of the mechanism of managing the formation of fixed capital.

The stability of the company in market conditions is primarily due to the level of sales stability. Each of the blocks and elements of the control mechanism has some influence on this indicator.

The process of increasing the efficiency of the control mechanism is to improve each of its elements, taking into account the features of their filling.

In our work we have considered the improvement of the mechanism of formation of fixed capital of industrial Ukraine. The basic requirements for the mechanism are: ensuring the reality of the implementation of the measures, being able to rank in importance and providing all kinds of necessary resources needed to finance the capital investment.